

Berilo Jugoslovanskega odbora iz Italije

BOZZOVICCI

POŠILJA : IVAN UČENIKOV - KAIRO RUE MANSHAET EL MAHRANI ŠT. 5

Srednji vzhod

Št. 69

6. junija 1943.

"Evropska trdnjava"

Nemško-laška iznajdljivost je sedaj uvedla na dnevni red besedi "obramba" in "evropska trdnjava". V "Frankfurter Zeitung" je 11. oktobra 1942. prvič govora o tej trdnjavi. Pisec pravi, da je Nemčija zgradila v Evropi tako močno obrambno črto, da bo z lahkoto odbijala vsak sovražnikov napad. Os bo zmagala četudi se bo omejila le na obrambo "evropske trdnjave." Če bo ta trdnjava nepremagljiva, bo novi red zajamčen in bodočnost osi zagotovljena.

To je torej nova teorija, ki se je pojavila v času, ko so Nemci v poletju 1. 1942 v svojih strateških računih bili na ruski fronti popolnoma poraženi.

Dr. Goebbels je v svojem govoru 19. oktobra 1942. povedal, da cilj Nemčije ne leži toliko v tem, da si pridobi nova ozemlja temveč, da izkoristi pokrajine, katere se že nahajajo v njeni oblasti. Z osvojitvijo Staljingrada bodo Nemci postali gospodarji velikih ruskih žitnic in z osvojitvijo Kavkaza popolnoma neodvisni v pogledu petroleja. Povdaril je, da kdor ima poleg najmočnejše vojske na svetu tudi žito, železo, premog in petrolej, je v stanju samovzdrževanja in vsako ekonomsko blokiranje proti njemu je neučinkovito.

Poraz pri Staljingradu in na Kavkazu je popolnoma prekrizal nacistične načrte. Nemci so v svoji ambiciji morali občutno popustiti. Še pred letom dni so nameravali Rusijo v celoti podjarmiti in si preko Sibirije podati roko z Japonci. Naleteli so na odpor, katerega niso pričakovali. Tedaj so se pač morali zadovoljiti s tem, da za enkrat potisnejo boljše vizem samo za Ural, a po porazu pri Staljingradu in na Kavkazu jim ni bilo več za nova ozemlja, odkrili so "evropsko trdnjavo".

Oglejmo si malo podrobneje "evropsko trdnjavo" in seznanimo se z njenim ekonomskim stanjem. Evropa je v predvojnem času predstavljala najproduktivnejši del sveta. Danes je njena produktivnost znatno zmanjšana in se dan za dnem krči.

Če bi ta trdnjava razpolagala z zadostno količino kavčuka, petroleja, delavstva in bi njene komunikacije ne bile ogrožene, bi se še nekako vzdržala na maksimalni višini proizvodnje. Sabotaže, bombardiranja in pomanjkanje delavstva so največje ovire v nemški vojni industriji.

Veliko skrbi povzročata Nemcem pomanjkanje delovnih sil, s katerimi bogato razpolagajo zavezniki. Že pred vojno je Italija pošiljala veliko število delavcev v Nemčijo. Z velikimi izgubami na raznih

bojiščih se je ta pomanjkljivost še povečala. Da bi dopolnili vrzel, so Nemci mobilizirali vse podjarmljene narode, ki se bodo gotovo v odločilnem trenutku spremenili v močno peto kolono. Požrešnost nacistične mašinerije v pogledu po sili prignanih tujih delavcev se bo v kratkem izkazala zelo škodljiva "evropski trdnjavi."

V pogledu železnic in drugih komunikacij je os na slabšem stališču kot so zavezniki v pogledu podmornic. Vsakodneвно bombardiranje, sabotaže in nedovoljna produkcija nadomestnih prevoznih sredstev so znatno zmanjšale zmožnost in brzino prevoza.

Občutno je pomanjkanje kavčuka. Ta nedostatek so nadomestili s sintetičnim kavčukom, kateri je zelo drag in poleg tega ne zadošča nemškim potrebam.

Poleg kavčuka predstavlja petrolej v sedanji vojni najvažnejšo surovino. Nimamo točnih podatkov o stanju Nemčije v tem pogledu, toda stalni pritisk proti Kavkazu nam je dovoljni dokaz o nujni potrebi osi po petroleju. Svetovni izvedenci cenijo letno potrošnjo petroleja Nemčije v vojnem času na najmanje 20 milijonov ton, a njeno proizvodnjo na 10 do 13 milijonov ton. Proizvodnja petroleja v predvojni dobi v Romuniji je znašala od 6 do 7 milijonov ton letno, na Poljskem pa komaj 1 milijon ton. Neznatna je bila količina petroleja v Albaniji in Italiji. Proizvodnja sintetičnega bencina v Nemčiji in Italiji je znašala 1.1942. okrog 5 milijonov ton.

Veliko je pomanjkanje olja za motorje, kajti romunski in poljski vrelci ga proizvajajo le v malih količinah.

Gornja statistika je povprečna, ker nimamo nikakih točnih in zanesljivih podatkov ne o produkciji poljskih in romunskih petrolejskih vrelcih ne o količinah petroleja, ki ga je Nemčija zaplenila v zasedenih ozemljih. Ni nam niti znano v koliko so sistematična bombardiranja RAF—a prizadela tovarne sintetičnih produktov v Nemčiji in Italiji.

Vsekakor se je morala Nemčija poslužiti rezerv, ker ji njena proizvodnja v nikakem slučaju ni zadoštovala. Ali tudi te zaloge so po mnenju nekaterih opazovalcev že skoro izčrpane in danes mora os računati le na svojo nezadostno proizvodnjo.

Nemški voditelji so uvideli, da so njihove zaloge že pri kraju in da ne morejo več tekrovati z zavezniško proizvodnjo. Kakor 1.1918 bodo tudi sedaj izkoristili vsako priliko, da zaprosijo za premirje,

ker odslej bo za njih vojna predstavljala samo nesmiselno prelivanje krvi.

Cilj "evropske trdnjave" je torej kompromisni mir. Prvi poizkus za kompromisni mir je Nemčija napravila že 1.1942, ko se je ofenziva v Rusiji bližala koncu. Takrat se je Nemčija bala, da bodo Združeni narodi prebili obzidje "evropske trdnjave". Ko pa je

nemška propaganda opazila, da radi oslavljenja udarne sile ruskih armad, Združeni narodi ne bodo mogli organizirati svojih sil, je izrabila ugodni trenotek za pacifistično kampanijo.

Stalno naraščajoča moč Združenih narodov in njih trdna odločitev za brezpogojno predajo je zrušila tudi to zadnje upanje.

KONVOJ

Sredi nepregledne puščave, v naročju male s palmami obkrožene zelene oaze stoji nekoliko s slamo kritih barak. Dve široki stezi se razprostirata na obeh straneh, nekoliko letal stoji blizu barak. Čvrsto so privezana k zemlji na repu in krilih. To je letališče v osrčju puščave.

Globoka noč je še, jasne zvezde trepetajo v ranih jutranjih urah. V težkem snu pod pritiskom moreče vročine, ki ne popušča niti ponoči, leže utrujeni piloti na preprostih poljskih posteljah, počivajo po težki poti.

Ob uri, ko neprijetna vročina nekoliko pojenja in ko postaja spanec najslajši, se pojavi v baraki dežurni s svetilko in popisom pilotov, ki jih mora prebuditi. Postelja števil 17, 18, 19 . . . glasi povelje. Tiho se premika od postelje do postelje in budi posadke. "Dolžnost zove, krila čakajo!" so gesla, ki pomagajo pilotu premagati spanec in utrujenost. Saj pa tudi ni časa za premišljevanje in poležavanje, ker v 30 minutah morajo biti potne torbe zložene, posadke oblečene in zbrane v jedilnici. Po zajutreku voditelj konvoja zbere vse posadke okrog sebe in daje zadnja navodila za odhod: "Poleteli bomo po redu kakor navadno. Vzpeli se bomo iznad oblakov na 4000 metrov višine. Če bo vidljivost slaba, zmanjšajte medsebojno oddaljenost na eno dolžino letala. Pazite na moje signale. V letala!"

Na vzhodu se prične pokazovati prva svetloba, zvezde polagoma bledijo. Pridni mehaniki so kakor marljive čebelice pred nami na nogah in se vrte okrog letal, vršče zadnje priprave za odhod. Motorji zaupljivo brne od vseh strani, mogočno grme v zadnjih poizkusih, kakor, da hočejo pokazati vso svojo silno moč. Oblaki prahu zakrivajo okolico, pesek leti na vse strani. "Pripravljen!" gre od pilota do pilota vse do voditelja, ki da končni znak za odhod. Lepo se razvrste letala na stezi, eno za drugim se dvigajo v zrak v kratkih presledkih. Čim so vsi razvrščeni v zraku, voditelj preneha krožiti in zavzame smer naslednjega letališča.

Vzhajajoče sonce je točno v smeri potovanja in tako slepi pilote, da komaj vidijo voditelja. Niti črna očala niso dovolj temna. Vsakdo komaj čaka, da se sonce dvigne, da bi se pekoče oči malo odpočile.

Više in više se vzpenjajo letala. Bele krpice oblakov in lahke meglice ostajajo globoko spodaj. Hladno začenja postajati v letalu. Višinomer prikazuje že znatno višino. Srce začenja utripati živahneje, dihanje postaja hitrejše. Levo spredaj se prijazni beli oblaki spreminjajo v temnoplavi grozeči zid, ki se dviga čez višino, na kateri plove konvoj. Z veliko naglico se ta temna masa pomika v desno,

kakor, da hiti z namenom, da bi letalom zastrla pot. Še višje se vzpenja konvoj, da bi preskočil te oblake, četudi postaja dihanje vse težje in težje. Tolaži nas misel, da ne bo trajalo dolgo in že pričenjamo na drugi strani padati. Mrzlično pošilja telegrafist depešo in išče podatke o vremenu. "Pozor! Vidljivost se zmanjšuje," prihaja odgovor. Voditelj motri nebo, gleda karto, meri razdalje in razmišlja. Ve kako važen je vsaki dan, kako so letala potrebna, a ve tudi, da je sigurnost prvi pogoj za konvoje. Energično odloči: "Naprej!" Ali oblaki so zdaj že gostejši in zakrivajo zemljo. Zadnji čas je, da gre letalo izpod oblakov. Močno se zaguga, znak za spremljevalce, da pazijo in spusti se z veliko hitrostjo navzdol. Skozi oblake prodirajo dokler končno ne pridejo samo nekaj sto metrov iznad zemlje. Siloviti sunki vetra premetavajo letala kot igračke, da komaj morejo vzdržati svoja mesta. Približajo se voditelju kot piščeta koklji, ker vedo, da jih on dobro in varno vodi.

Skrbno se izogibajo gostejših oblakov, vendar včasih morajo skozi goste plohe dežja. Močno udarja dež na stekla kabin in onemogoča vsak pogled naprej. Še malo, ve voditelj in prešli bodo, Pogled mu od časa do časa uide nazaj na spremljevalce, da vidi če je vse v redu. Zadnja ploha je bila najhujša. Navigator je dobil depešo od radio-smerne postaje, da so točno na pravi poti. Lice voditelja žari v zadovoljnem nasmehu.

Oblaki počasi izginjajo, pokaže se zopet jasno nebo. Na zemlji beži tenka megla prahu, ki se dviga v višino nekoliko tisoč metrov. Prah sili pilotom v grlo in nos, oči so ga polne. Pogled je čist samo navzdol, naprej se ne vidi nikamor. Zavest, da so že blizu nove postaje in da so srečno prešli neprijetno nevihto, spravi pilote v dobro razpoloženje. Začne se medsebojna telefoniranja: "Kako se počutiš?" "Koliko imaš čaja?" itd. Med raznimi "OK" in "All right" se sredi Afrike zasliši tudi kakšna naša "Dobro, dobro!"

Nič se ne vidi, ali naenkrat voditelj zaguga letalo. . . "Pozor, blizu smo" in čez nekaj trenutkov se nenadoma pokaže letališče. Nalahko se letala spuste na stezo in se poravnajo v vrsto pred barako. "Dobro je bilo" pohvali voditelj pilote. Našim fantom je na jeziku: "Staraću se!" Iz letal vzamejo majhne potne torbe in kmalu nato odidejo vse posadke na obed in zaslužen počitek.

Končano je potovanje in vsak čuti v srcu zadovoljstvo, da je koristil skupni stvari. V nadi boljše bodočnosti v zopet svobodni Jugoslaviji, je vsak napor igrača in vsaka neprijetnost premagljiva.

A. G.

TEHNIKA V STAREM VEKU

(Albin Zalaznik)

Splošno pomeni tehnika toliko kot uporabo gromotnih sredstev (lesa, kovin, kamnov itd.) v koristne namene. To se lahko vrši v nešteti oblikah — tu menda sploh ni meje. Čim više se kak narod v omiki povzpne, na tem različnejše načine ume izkoriščati snovi in sile, ki mu jih nudi narava. Ne smemo misliti, da bi bila moderna doba edina, ki se lahko ponaša s tehniškim razvojem. Že stari vek je imel svojo dovolj popolno tehniko. V naslednjem bomo brez posebnega reda nanizali nekaj tehničnih zanimivosti iz davne preteklosti.

Rimljani so bili pravcati mojstri v gradnji vodovodov. Od daleč so napeljevali gorsko studenčnico po velikanskih lokih (akveduktih) v svoja mesta. Najveličastnejše take naprave je seveda imela prestolnica. Na višku svoje slave je štel cesarski Rim trinajst velikih vodovodov. Vsi skupaj so bili 430 km dolgi. Lahko je bilo Rimljanom tratiti vodo! Cesarji so kar tekmovali med seboj, kdo bo okrasil mesto z večjimi in lepšimi termami ali kopališči (thermae). Ščasoma se je v Rimu nabralo enajst velikih term, 850 srednjih in več kakor 1300 malih kopališč. Orjaške so bile terme cesarja Karakale. Ohranile so se v znatnih razvalinah. Tisoči so tu imeli priliko, da se hkrati kopljejo. Vstopnina je bila silno nizka — reci in piši 25 par! Najrevnejši prebivalec je torej mogel vsak dan v kopališče. Znano je, da so se Rimljani silno radi kopali. V termah je vladala gneča od zore do mraka.

Kopališčne prostore so umetno grel s centralno kurjavo. Nekje v spodnjih prostorih so netili ogenj. Od te osrednje peči je puhtel razgreti zrak skozi cevi, ki so bile vzdane v tla in v stene. Vsa stavba je bila preprežena s takimi ogrevalnimi votlinami. Na ta način se je poslopje ogrevalo zelo počasi, ko je pa bilo segreto, je toplota dolgo ostala. Podobno centralno kurjavo (hypokausta) so imeli tudi v mnogih stanovanjskih hišah.

Vobče so bili antični inženirji iznajdljivi v delih, ki so v zvezi z vodo. Poseben dar so imeli za namakanje in osuševanje pokrajin. Baje že 400 let pred Kristusom so Rimljani izvrtali predor, da bi odvajal vodo iz Albanskega jezera južno od Rima. Tam blizu stoji sedaj Castel Gandolfo, kamor se papež vsako poletje umakne na odih. Ta predor še danes služi domačemu prebivalstvu. Dolg je malo manj od dveh kilometrov, v širino meri en meter, visok je pa tu in tam dvakrat toliko.

Drugi tak kanal, namreč podzemski odtok Fucinskega jezera, pa je propadel. Napraviti ga je dal cesar Klavdij leta 52 po Kr. (dolžina 5 km in pol). Šele v 19. stoletju je francoskim gradbenikom uspelo, da so ga obnovili. Odtoklo je potem toliko vode, da je italijanska država pridobila malodane 200 kv. km rodovitne zemlje.

Kako trdno so znali Rimljani graditi, priča med drugim Cloaca Maxima v Rimu. Čez glavni rimski trg (Forum Romanum) je tekel spočetka potok in trg je bil precej močvirnat. Zato so vodotok regularili in prekrili. Naštal je zbiralni in odvajalni kanal, trg pa je bil od tistega dne suh. Čudovito je,

da kanal še danes služi svojemu prvotnemu namenu, Narejen je tako, da ga ni težko snažiti, zato se nikoli ne zamaši.

Beton nikakor ni moderen izum. Poznali so ga že stari Rimljani. Služil jim je pri gradnji temeljev, kanalov in vodovodnih cevi. Ponekod se še razločno vidijo odtiski desk, med katere je bila zgnetena zmes. Ko se je beton strdil, so opaž odstranili.

V Herkulaneju, zasutem mestu pod vzhodjem Vezuva, so po svetovni vojni izkopali starorimsko hišo, ki je imela posebno dvigalno napravo za prenos jedil iz kuhinje v prvo nadstropje. Tudi v razvalinah neke palače (domus transitoria), ki jo je dal zgraditi cesar Neron v Rimu, so našli ostanke, ki jih smemo po razlagi modernih strokovnjakov imeti za nekako dvigalo.

Bolj umljivo je, da antične hiše niso pogrešale kleti. V njih so hranili zlasti živila. Tla so bila posuta z debelo plastjo peska, kamor so vtikali amfore. To so bile lončene posode z ozkim vratom, ki se je zamašil s plutovino ali s smolo. V njih so hranili vino, olje, med. Spodnji konec amfor je bil koničast, da so se dale pokonci posaditi v pesek. Druge amfore s širokim vratom so bile pripravne za shrambo soljenine.

Prve, strojem podobne oblegalne naprave so uporabili Grki v vojnah Aleksandra Velikega. Za posebno plodovitega izumitelja takih bojnih strojev velja grški matematik Arhimed iz Sirakuz na Siciliji. Ko so Rimljani za 2. punske vojne oblegali Sirakuze, jim je Arhimed prizadeval precejšnje izgube. Dve leti jim je branil pot v mesto. Nazadnje so pa le vdrli in učeni mož je izkrvavel pod mečem nekega rimskega prostaka. Ščasoma so stroji dobivali najrazličnejšo obliko, obenem pa so se večali. Izstrelkom so pogonsko silo posredovale ostro napete vrvi in živalske žile, ne pa smodnik, ki ga stari narodi (razen Kitajcev in morda Indov) niso poznali. Bojne stroje so na gibljivih lesenih stolpih čim bolj približevali obleganim mestom, nakar se je začelo obmetavanje obzidja s kamnitimi krogli, tramoivi in svinčenimi izstrelki. Dobri stroji so streljali na daljavo 400 m. Rimljani so med drugim imeli neke metalne naprave, ki so jih nazivali katapulte. Take katapulte je moderna tehnika zopet uvedla na ladjah, ki vozijo letala. Da bi moglo letalo laže vzleteti, ga s katapultu poženejo s krova v zrak.

Celo strokovno knjigo z navodili za gradnjo bojnih strojev je napisal aleksandrijski učenjak Heron. V neki drugi razpravi se je bavil s sestavljanjem avtomatov. Podrobno je obrazložil, kako lahko napraviš ptico, ki daje od sebe glasove. Sploh je moral biti mož v marsičem podkovan. V Aleksandriji je vodil šolo za mehanike in geometre. Sestavil je mnoge aparate, med drugim takega, ki ga je gonila vodna para. Po pravici bi torej smeli Herona slaviti kot izumitelja parnega stroja. Mar ni čudno, da tako važnega izuma niso praktično izrabili?

In res, velikokrat slišimo vprašanje, zakaj niso starodavniki uvedli v svojem gospodarstvu strojev. Znali so jih sestavljati — da bi jih pa namestili v

tovarnah, to ne! Najverjetnejša razlaga bo menda ta, da so imeli dovolj sužnjev. Njihovo delo je bilo cenejše, kakor bi bržkone moglo biti delo strojev. Nobenemu podjetniku se ni zdelo vredno, da bi si ob stroških nabavil zamotane in zaradi ognja celo nevarne naprave, ki jih ni bil še nihče preizkusil. Heronovi in drugi aparati so se zdeli ljudem bolj zanimivi in zabavni kakor pa koristni in potrebni.

Vendar je treba pibiti dejstvo, da so v antični dobi izvršili nekatera dela, ki bi se jih moderni stavbeniki komaj hoteli lotiti. Izključeno je, da so mogle starodavnikom vse te stvari uspeti brez strojev. Med drugim je dognano, da so imeli mogočne dvigalne naprave. Kdo ve, če jih niso prevzeli od Egipčanov, ki so znali že v najstarejših časih prevažati neznansko težke skale in kipe. Oba Memnonova kolosa, ki stojita v dolini Nila še danes, sta po 20 m visoka monolita, to se pravi iz enega kamna izklesana. Kako so ju mogli privleči iz daljnega kamnoloma? Kako so ju postavili?

Dvigalni stroj se je pri Grkih nazival geranos, pri Rimljanih grus, kar se pravi žerjav. Ta izraz se je udomačil tudi v moderni strojni tehniki (pri Angležih, Francozih, Italijanih, Nemcih, pri nas).

Tudi vodna brizgalna Grkom ni bila tuja. Sestavil jo je v 2. stoletju pred Kristusom aleksandrijski inženir Ktesibios. Sedanje brizgalne slone na istem fizikalnem načelu. Temu fiziku pripisujejo še dva izuma: klepsidro (vodno uro) in orgle.

Grki so bili prvi, ki so mornarjem s svetilniki kazali pot. Pred atensko luko sta v Periklejevi dobi stala dva svetilnika. Kakih 130 m visok (po drugih podatkih še višji) je bil svetilnik Pharos na otoku enakega imena v luci egiptovske Aleksandrije. Obdržal se je do 14. stoletja, ko ga je porušil potres. Po njegovem vzorcu so zidali mnogo drugih. Najstarejši ohranjeni svetilnik na svetu je delo Rimljanov in stoji v pristanišču La Corunas na severozapadu Španije. Uporabljajo ga še danes. Stari noslovci menijo, da so ga Rimljani postavili nekako sto let po Kristusu.

Zanimivo napravo so imeli stari Grki na Istmu. To je ozek pas zemlje, ki spaja Peloponez s Srednjo Grčijo. V bližini leži mesto Korint, zato običajno govorimo o Korintski ožini. Da si prihranijo dolg in zamuden ovinek okoli Peloponeza, so položili preko Istma lesen tir, na katerem so vlačili ladje iz egejske obale v Korintski zaliv. Cesar Neron je nameraval Istem prekopati, da bi mogle ladje kar naravnost pluti iz vzhodnogrškega morja v zapadnogrško. Slavnostno je zasadil prvo lopato v zemljo in odnesel prvo košaro prsti. Vendar je delo kmalu obtičalo, menda zaradi cesarjeve nasilne smrti. Nasledniki so pa imeli druge skrbi. Šele 1.1893 je dala moderna Grčija dograditi Korintski prekop, ki se z nameravanim Neronovim docela ujema.

Najbolje ohranjeni rudnik starega veka je srebrni rudnik v gori Laurion v Atiki (blizu Aten). Gora je na vse strani prevrtana z rovi, ki segajo do 120 metrov v globino. Takih rogov in jaškov so v Laurionu našli do danes približno 2000. Dela v gori niso obnovili, rajši izkoriščajo material, ki so ga stari Atenci nagrmadili okoli rudnika. V teh odpadkih je namreč še toliko srebra, da se predelava zavržene rude izplača.

Papir so izdelovali Egipčani iz stržena rastline

papyrus. Stržen so razprostrli na kamnu in previdno obdelovali z lesenim kladivom. Posušene in izglajene pasove so križema polagali skupaj in jih med seboj še bolj vezali z lepilom. Kdor drži tak papir proti luči, lahko vidi mrežasto strukturo. Egipt je prodajal papir vsem narodom, imel je monopol za ta predmet. Papyrus je namreč rasel samo v Egiptu. Kdor pa ni maral papirja, je lahko pisal na pergament. Tako se je imenovala umetno stanjšana in zglajena živalska koža, ki je bila sicer boljši in trpežnejši, zato pa dražji pisalni material. Ime izvira od mesta Pergamona v Mali Aziji, kjer so imeli v dobi po Aleksandru Velikem velikansko knjižnico. Ta je tekmovala z biblioteko v Aleksandriji. Iz zavisti je neki egiptovski kralj iz roduvine Ptolemajcev prepovedal izvoz papirja v Pergamon. Pergamski kralji so si pa znali pomagati. Odredili so, naj se namesto na papir v bodoče piše na diftero, to se pravi na kožo. Pri tem je ostalo in svet se je navadil imenovati take kože pergament. Izum sam pa je bil starejši od Pergamona. Uveljavil se toliko časa zato ni, ker je bili blago iz Egipta cenejše.

Masažo so v starem veku zelo cenili, Rokoborci so si pred nastopom gnetli ude, pri čemer jim je namesto vazelina služilo olje. Po masaži so si kožo posuli s posebno drobno mivko. Po boju so se z nekakim strgalom očistili mešanice prahu, peska in znoja, ki se jim je bila nabrala po telesu.

Krtač dolgo niso poznali. Zato niti klasična grščina niti klasična latinščina ne premoreta izraza za ta predmet. Čevlje so snažili s krpami. Najstarejša krtača se je našla na nekem smetišču v Egiptu in je iz rimske cesarske dobe.

Pahljače so se udomačile pri Grkih že kakih 500 let pred Kristusom. Prišle so k njim iz Orienta. Stari pisci jih skoraj nič ne omenjajo, tem česče pa lahko vidiš na antičnih vazah upodobljene ženske s pahljačami v roki. Tudi za podpihovanje in netenje ognja v kuhinjah so služile pahljače.

Vrtavka je starogrška igrača. Bilo je več oblik in za vsako so skovali posebno besedo. Našli so take vrtavke v otroških grobovih. Od Grkov so to igračo prevzeli Rimljani, po njih se je potem razširila v Evropi.

Že v starem veku so vedeli kako je treba ravnati z lesom, da ne gori. Impregnirali ali prepojili so ga z galunom. Beseda je latinskega izvora (alumen).

Grki in Rimljani so uporabljali svinec za črtanje na les in drugam. Zato govorimo o svinčnikih, dasi ni v njih niti malo svinca, pač pa grafit.

Šele ob koncu starega veka so prišli v rabo mlini na vodo. Ves prejšnji čas so uporabljali žrnce in krožne mine. Prvi so bili kaj priprosti: na širokem in gladkem kamnu je sužnja, držeč v roki manjši kamen, mlela zrnje. Druga vrsta mlinov je bila tako sestavljena, da je žival v krogu hodeč vrtela konjičast kamen, ki je tičal v večjem, pri merno izvotlenem spodnjem kamnu. Takih mlinov, ki so jim tudi stregli sužnji, so odkrili precej v Pompejih.

Ko je grški zgodovinar Herodot potoval po Egiptu je začuden ugotovil, da imajo v deželi polno zdravnikov specializistov. Kasneje pa ni bilo to nikjer nič redkega; imeli so jih tudi Grki in Rimljani, recimo za zdravljenje nosnih ali očesnih bolezni. Do velike

popolnosti se je povzpelo zobno zdravilstvo. Kakor dandanes, so že tedaj znali polniti votle zobe z zlatom. V starem Rimu je bilo po zakonu prepovedano polagati mrličem v grob zlato. Izjemo je dopuščal zakon samo za zlate plombe.

Izum enega najvažnejših pripomočkov vsakdanjega življenja je zasluga Grkov. V mislih imamo ključavnico in ključ. Kajpa so bili prvi grški ključiči od sile nerodni. V nekem ameriškem muzeju (v Bostonu) hranijo ključ, ki velja za najstarejšega na svetu (iz 6. stoletja pr.Kr.). Našli so ga v Arkadiji (na Peloponezu) med razvalinami nekega templja. Dolg

je približno pol metra, nosiš ga pa najbolje tako, da ga deneš na rame. Sčasoma so postali ključiči manjši in ročnejši; iz cesarske dobe se po velikosti malo razlikujejo od modernih. Tudi zamotane ključavnice za zapiranje blagajn so umeli sestavljati.

To bi bilo nekaj skromnih odlokov iz pisanega kulturnega življenja starega veka. Izginile so države starih narodov, shirali narodi sami in z njimi vred so šle po zlu neizmerne vrednote. Toda antika še živi med nami v stoterih prvinah in v tisočerihi oblikah.

SEDANJOST IN BODOČNOST

Nemški tisk in vse radio-postaje stalno trobijo v svet, da se Nemčija bori proti Rusiji zato da reši ubogo Evropo boljše vizma. Pri tej priliki je potrebno, da se spomnimo politike Nemčije napram Rusiji zadnjih petdesetih let. Ta politika je poznala samo dve poti: sodelovanje ali pa sovražstvo.

Poslednji veliki nemški državnik Bismarck je bil za sodelovanje. Viljem II. je bil za sovražstvo-vojno. Weimarska republika je bila za sodelovanje. Hitler pa za oboje.

Hitler je začel s sovražstvom in Rusijo smatral za največjega sovražnika Nemčije in sveta sploh. Nato je 1.1939. sklenil z Rusijo pakt o prijateljstvu in izjavljal, da bo vse dobro za vedno. Končno je zopet prešel na sovražstvo in Rusijo izdajalsko napadel. Lahko pričakujemo, da bodo Hitlerjevi nasledniki zopet iskali prijateljstva in sodelovanja z Rusijo.

Nihalo je nihalo sem in tja, pa če so bili v Nemčiji na oblasti Hohenzollerci, republikanci ali pa nacisti, v Rusiji pa caristi ali pa komunisti. To pa zato, ker sta Nemčija in Rusija dva smrtna sovražnika in se ta stoletna borba vodi na življenje in smrt. Če hoče Nemčija v sprednjo vrsto svetovnih velesil, mora Rusijo ali premagati ali pa podjarmiti. Z druge strani pa Rusija, če hoče razvijati svojo moč si mora zavarovati svoje zapadne meje, kar ji bo mogoče samo na ta način, če uniči nemško vojno silo, ali pa če jo ukroti.

Zato je vsako rusko-nemško zlahtanje nevarno in neiskreno. Nemčija in Rusija sta izzvali prvo svetovno vojno, odločili v ravnovesju sil v začetku sedanje vojne in bosta izvrševali vplivno nadzorstvo nad bodočimi dogodki.

Kakor smo že omenili ima Nemčija vselej dve smeri politike. Sedaj so se odločili za sovražstvo - to je za vojno. Na vse načine hočejo Nemci prepričati Britance in Amerikance, da bo v slučaju nemškega poraza boljše visticna Rusija narekovala Evropi mirovne pogoje. Če jim ne bo uspelo pregovoriti zapadne sile, da začnejo s pogajanjimi o miru z novim nacističnim režimom brez Hitlerja in njegovih najbližjih podrepanikov, bi si nemški imperializem nadel komunistično krinko in bi taka sovjetska nemška država iskala sodelovanja s Sovjetsko Rusijo. S tako politično ureditvijo bi Nemčija zasledovala dva cilja. Z ene strani bi grozila Ameriki, Angliji in Franciji, z druge strani bi se z lahkoto infiltrirala

v Rusijo in jo s pomočjo komunistično kamufiliranih petokolonašev zavzela.

Staljin se te možnosti zaveda in si najmanje želi take nemške komunistične države. On, kot ruski nacionalist dobro ve, da bi bil nemški komunizem v prvi vrsti NEMŠKI in potem šele komunistični.

Imamo tehtne vzroke, da lahko upamo, da bo nemški imperializem uničen.

Amerika in Britanija nista evropski sili ter bo njihovo delovanje prvenstveno v tem, da čuvata svoje interese po vsem svetu. Z druge strani močna Rusija v območju Evrazije ne ograža niti na morju niti v zraku anglosaksonske narode in njih naravne zaveznike, a veže nase dve sili, ki ogražata njih sigurnost: Nemčijo in Japonsko.

Edino mesto kjer more Nemčija izkoristiti strah pred rusko zmago je evropska celina. Bili bi v zmoti, če bi se tega ne zavedali. Mnogo se govori o komunistični nevarnosti v srednji in zapadni Evropi, pri tem se pa zanemari igra Nemčije, ki hoče s pomočjo propagandističnega strahovanja prepričati zapadne sile o tej nevarnosti. Če bi ji to uspelo, ji ne bi bilo težko premagati celi svet.

Vojeslav Molè:

Ko vrnem se ...

Ko vrnem k tebi se, o domovina,
še bodo žive solze v dnu srca,
še v duši bo gorel mi žolč gorja,
ki ga je vanjo zlila ta tujina.

Spoznanja cvet — cvet grenkega pelina
ne zvene sredi mojega polja,
dokler se zadnjikrat ne zasmehlja
v večerni zarji rodna mi planina.

Ko vrnem se. — Med tvojimi bregovi
utihne peklo, ki sem skozenj šel,
a kar je prah, bo prah, in mrtev bo pepel.

In sanjal bom med tvojimi vrtovi
o teh, ki Bog jih ni nazaj privel
in veter jim šepeče nad grobovi.

Fran Levstik:

OTETA ALI POGUBLJENA NARODNOST

Kdor ne vidi, v kaki nevarnost pahnemo Slovence, ako jih nehamo narodno izobraževati v maternem jeziku, brez katerega je nemogoča vsaka narodna omika, ta mora tajiti, kar dan danes trdi vesoljni svet, da namreč vsak narod, sedeč na meji izobraženih sosedov, brez narodne svesti, ktera pa izvira šele iz narodne omike, v zadnjem času poleg vse narodne ravnopravnosti nima narodnega obstanka.

Če iz knjige pahnemo slovenščino, podobni bode-mo vojakom, ki radovoljno predaše krepko trdnjavo desetkrat močnejšemu sovražniku, potem pa se naglo zopet izkesajo, ter začno se vanjo zaganjati, da bi si jo zopet kako povrnili. Celovec nam žalostno priča, da, kadar narodna svest po deželi popolnoma izgine, ostanejo budeči pisatelji kakor glas vpijočega v puščavi. Slovenci smo narod in zaradi književnega jezika se ne moremo, nečemo in tudi ne smemo iznebiti svoje narodnosti.

Ljubimo in čislamo dobro znano miloglasje, bogastvo in sposobnost srbsko-hrvaškega govora. Toda ljubimo in častimo tudi slovenščino, ki je v miloglasji za srbsčino prva med slovanskimi narečji, v bogastvu pa skoraj enaka srbo-hrvaškemu, iz katerega pa tudi lahko zajemljemo besede, kolikor in kadar jih koli hočemo, ako nimamo svojih.

Hrabri srbo-hrvaški narod, naši južni bratje, s katerimi se mislimo in moramo vedno vjemati, v lepej slogi, umejo, da smo govorili odkritosrčne besede, s katerimi smo razodeli stanje slovenske bodočnosti, katera se pa le opira na slovensko, kajti iz nje dobimo ali oteto ali pogubljenost narodnost. Slovensko mladino pa opominjamo, naj iskreno ljubi svoj zdravi, krepki narod, ki potrebuje njene ljubezni in njenih moči.

Kdor pa tudi pretehta slovansko zgodovino in zdanjost sploh, naglo vidi, da so ostarele, v minolem dvajsetletji potrpošle tiste misli, naj bi se iz več narečij ustrojil en književni jezik; naglo vidi, kako se noben slovanski rod ne sme sam zavreči, da bi ga potlej pobrali tujci, ne bratje, Slovenci pa namestu nepotrebne, brezposlene tožbe v roko vze-mimo pero, in premišljeno in srčno delajmo brez obupa. Majhen narod smo, res, vendar smo telo trdih žil, kar vsemu svetu priča naše delovanje.

Fran Govekar:

SVITANJE [Odlomek]

Veseli so se učili tiste tedne v kaplaniji; prepisovali so Prašnikarjevo pesem in se je učili na pamet, čeprav je imela petnajst kitic. In učitelj kaplan je prinašal v šolo nove bukve ter jim iz njih narekoval še druge lepe slovenske pesmi.

Takrat je slišal Lovrenček prvič, da sestavlja te pesmi Valentin Vodnik, ki je tudi duhovnik in živi v

Bohinju. In hitro se je naučil vseh ter jih rad govoril na glas. Prelepe, prekrasne so se mu zdele in nezavedno je občutil, da dotlej še ni vedel, kako lep je domači slovenski jezik. Nabolj všeč pa sta mu bili pesmi "Zadovolne Kraync" in "Dramilo."

"Men' sonce is straže Horvatske gor' pride,
In na Korothanu za hribe zajide,
Is Burjo me Štajerc po zimi hlady,
Is Jugam mi Lah po lejt' čelu puty..."

Ali ni to prekrasno? — In oči so kar bleščale Lovrenčku in njegovim tovarišem, kadar so deklamirali presladke verze :

"Špehove jest žgance zravn kislega zela
Štemam, kader pridem od teškega dela.
Klobasa je dobra, tudi dobre je sok
In kar se še cmare na ražnu okrog."

"Otroci, to je naša najlepša pesem!" je dopovedoval Prašnikar šolarjem. "Ampak nič manj lepa-gospod župnik Wenigar trdi celo, da je vendar mo-goče še lepša — je 'Dramilo'."

Jaz bi dejal po pravici: Ena je kakor solnce na nebu podnevi, a druga kakor polna luna ponoči; obe sta najboljši in najlepši pesmi v našem jeziku, zato ne sme biti poštenega Kranjca, ki bi ju ne znal kakor očenaš!"

In Lovrenček je deklamiral z očitnim ponosom :

Krajnc, tvoja dežela je zdrava,
Za pride nje lega ta prava,
Pojle, kupčija, rude, goré,
Nogradi, gojzdi tebe redé.

Imaš za vuk zbrisano glavo,
Prov čedno in terdno postavo;
Sreča te iše, vum ti je dan,
Najdel jo boš, če nisi zaspan."

In dejal si je: "Ne, zaspan ne bom!"

Fran Levstik*:

NAPREDNOST

Omika, tuja obrtnost in umotvorine imajo gladek, nagel pot, po katerem hite, kakor na viharjevih perotih iz svoje zibelki po siročem svetu, oznanjaje neizobraženim rodovom bistrumje in prednost omikanih plemen, sladko vabeč, naj se udeležijo omike. Nikakor ne pravim, naj bi Slovenci ušesa zamašili vsemu, kar si je modrega izmislil, kar je koristnega iznašel tujec. Učimo se od njega, ker tako so delali vsi narodje, ki so zdaj pred nami v izobraženosti. Ali ne bodimo enaki tistej rudi, ki živo srebro nase potegne, da mu je potlej vsa podobna. Ne dajajmo za tuji uk svojega najdražjega blaga — narodnosti.

Trpod latnika

NAPAD ČETNIKOV NA LAŠKO KOLONO V TOLMINU. Iz Tolmina poročajo, da so četniki pri napadu na laško kolono pobili 105 Lahov in 65 ranili. Uničili so tudi 6 avtomobilov in zaplenili mnogo orožja. — V Šentviški gori pri Tolminu so bili Lahii napadeni od četnikov, ki so jim zaplenili 2 strojnice in 16 pušk. Ubitih je bilo 18 Lahov. — V Slapu pri Tolminu je bilo istotako pri napadu na laško garnizijo ubitih 27 Lahov in zaplenjena velika količina orožja. — Pri napadu v Suhi Krajini pa je bilo 20 Lahov mrtvih. — Železniška proga Karlovac-Treblje je bila od četnikov uničena. Pri tem je bilo 100 Lahov mrtvih in 73 ranjenih. — Tudi proga Srednje-Mokronog je bila porušena. Ko so jo Lahii hoteli popravljati, so četniki ponovno udarili in pobili 15 Lahov.

KAKO MUSSOLINI TOLAŽI OD BOMBARDIRANJA PRIZADETE LAHE. Kadar gre Mussoliniju slabo, začenja z delitvijo medalj. Sedaj so na vrsti bombardirana italijanska mesta. Odredbeni list fašistske stranke je javil, da bo predsednik pohablencev v Italiji v teh mesecih pripel znake pohablencev na mestne zastave sledečih mest: Turin, Genova, Napoli, Palermo, Cagliari, Messina in Trapani. Priporočamo g. Mussoliniju, naj pripravi dovoljno količino kolajne, katere bo, kakor izgleda, kmalu potreboval.

KAM PA SEDAJ? Lahii so se zatekali v Rim, da se obvarujejo pred neprestanimi letalskimi napadi zaveznikov na italijanska pristanišča. Sedaj pa, ko so izvedeli, da tudi Rimu ne bodo prihranjene grozote vojne, jih je prevzel paničen strah in trumoma bežijo iz mesta.

LAŠKI STRAH PRED INVAZIJU. Na vse mogoče načine si Lahii prizadevajo skriti strah pred prihodnostjo. Prebivalstvo je po zadnjih množestvenih bombardiranjih tako demoralizirano, da so naporii fašistskega tiska prepričati Lahe o nemogočnosti kapitulacije Italije radi zračnih napadov, brezuspešni. Številne obsodbe protidržavnega delovanja so na dnevnem redu in jasno pričajo o stanju Italije. Na drugi strani se pa laški izseljenci v Ameriki in Angliji na vse mogoče načine trudijo prepričati zveznike, da bi "brezpogojno predajo," ki je bila sklenjena v Casablanki, z izzirom na Italijo omilili Anglija in Amerika pa odločno odbijata vsakršno pogajanje, pa naj bi to prišlo od don Sturze ali pa od grofa Sforze. Poslednji se nahaja v Argentini, da organizira antifašiste, ki so sedaj usmerjeni proti monarhiji. Pripominjamo, da omenjeni grof nosi kolajno "S. Annunziate," kar pomeni, da ga je svoječasno imenoval laški kralj za svojega bratranca.

ZAPLEMBE V LJUBLJANSKI POKRAJINI. Iz Ljubljane poročajo, da so oblasti zaplenile imovino sledečim upornikom: Grumu Jožefu iz Dol. Brezovice. Petriču Antonu iz Kamnika, Rodelju Josipu iz Preserja, zdravniku dr. Jenku Andreju iz Dev. Marije v Polju-Vevčah; Kačarju Josipu. Koncarju Jakobu, Tauferju Ignaciju, Kaluži Mihaelu, Tlesniku Francetu, Javoršku Francetu in Pangeršiču Ivanu, vsi iz Zaloga.

IZPRED VOJAŠKEGA SODIŠČA. V Ljubljani so bili obsojeni na dosmrtno ječo radi sodelovanja pri družbi, naperjeni za nasilni prevrat političnega, gospodarskega in družbenega reda v državi sledeči: Krašovec Matija iz Gobjnika in Tominc Ivan rodoin iz Črnega vrha pri Idriji, bivajoč v Ljubljani.

LJUBLJANČANI NOČEJO LAŠKIH OFICIRJEV. Mestno županstvo še vedno, zlasti v sredini mesta, nujno potrebuje več čedno opremljenih sob za nastanitev oficirjev in uradnikov, katerih se ljubljansko prebivalstvo brani.

VREDNOST ENEGA KILOGRAMA KAVE V ITALIJI. Na črni borzi v Italiji se s kilogramom kave lahko marsikaj kupi in to stvari, ki so drugače nedosegljive. Neki diplomat je v zadnjem času v zameno za kilogram kave dobil novo obleko, ki je bila od grofa Ciana naročena pri krojaču.

IZKORIŠČANJE NAŠE ZEMLJE. V svojem govoru o priliki proslave druge obletnice ustanovitve Ljubljanske pokrajine, je komisar Grazioli izjavil, da je Italija takoj po okupaciji Slovenije priskočila na pomoč lačnemu prebivalstvu. Na drugem mestu pa pravi, da je treba izkoristiti vsaki še najmanjši košček zemlje v Sloveniji za skupni blagor. Grabežljivi Lahii niso pozabili niti naših lepih gozdov. "Izkoriščanje gozdnega premoženja do skrajnih mej" je rekel g. Grazioli. Vprašamo kaj ima še vse na programu za skupni blagor,

LJUBLJANSKO "JUTRO" POROČA: "Maša zadušnica za v letošnjem marcu daleč od doma preminulo gospo Potrata Doro, soprogo zdranika pokojnega dr. Potrata Jožeta, se bo brala v četrtek, dne 27. t. m., ob 7. v frančiškanski cerkvi." Naši tržaški Slovenci gotovo dobro poznajo oba blagopokojnika.

NEMIRI V KAIRU. Rimski radio je 2. junija tl. povedal, da so dijaki univerze El Azhar demonstriali po ulicah Kaira in to zato, ker je britanska vlada prisilila Egipet, da obnovi diplomatske zveze z Rusijo. Prišlo, da je do krvavih spopadov in policija je aretirala 97 dijakov. Kaj pravijo k temu prebivalci Kaira?

OPOZORILO SLOVENSKIM DEMONSTRANT-KAM. Ljubljansko "Jutro" je priobčilo sledeče opozorilo: "Nekatere ženske, gotovo pod vplivom elementov, ki iščejo zmede in ki so edini sovražniki Slovenije ter socialnega miru, so mislile pred nekoliko dnevi inscenirati v bližini Armadnega zbora in Visokega komisarijata manifestacijo z dozdevnim namenom, da bi zahtevale povratak svojih sorodnikov iz koncentracijskih taborišč. — Oblasti niso polagale nobene vrednosti na to nesmiselno vpriporitev, vendar je dobro, da bi se zavedali vsi, da je povratak internirancev akt velikodušnosti, s katerim mislijo imenovane oblasti, odpuščajoč mnogim preteklost, obnoviti normalizacijo družinskega in socialnega življenja. — Iste oblasti opravljajo prosto in na svoj račun ugotovitve o preteklosti internirancev ter vračajo prostost samo tistim, ki so si to zaslužili s svojim vedenjem ali pa z vedenjem svojih družin. — Opozarja se tedaj prebivalstvo, naj se vzdrži popolnoma vsakih manifestacij te vrste, da se izognejo strogim ukrepom."

ČEK NA PALČI

Jož, g.doktor, koliko dela je s temi ujetniki. Če le zaslišijo ime "Avstralija" jih moramo preobleči in menjati rjuhe.

Duško na kursu: "Zopet ena noč brez uzbune!"

ENAKO MNENJE.

Žena:-No,kako se ti zdi naša nova služkinja?
Mož:-Zdi se mi prav čedno dekle.
Žena:-Vidiš, tudi meni se zdi in zato sem jo hitro odslovila.

Sanjam, mislim in bedim kaj zraven tega še zgubim!

Napravi Dolfe velik plan kako bo London razdejan, zdaj vidiš Adolf kaj je to ko imaš nad glavo jih več sto

V Berlinu treska in grmi za glavo Adolf se drži, kaj vendar šele jutri bo ko 'slal bo Eden hiljado.

PRAVIJO

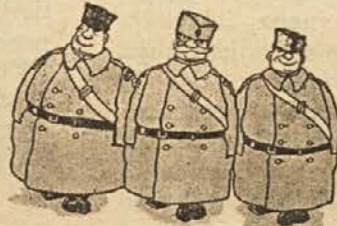
... da neka četa slabo strelja, ker ne vidi radi dolgih las.Vidi se,da je to četa pesnikov okuženih od škrljastih bacilov,kakor je to ugotovil dr.Kokus.

...da je črnogorska četa izgubila tekmo, ker ne more cele noči spat.V četi,da je preveč ropotanja.

... da se je neka četa ponašala na strelišču kakor riba na kopnem.

... da so sibirski strelci, pijani zmage,naročili pri tvrdki "Oerlikon" posebne puške, ki naj bi streljale okoli ogla.

... da se neki vodnik ne vrne več, ker je po uspešnem izpitu na dan sv.Jurija bil angažiran v Kairu kot učitelj "kola".

... da je to kuhar Rade in njegova dva pomočnika.Uboga linjajin to po desetih mesecih korenja in repe.Kaj bo šele, o Rade, ko se boš vrnil k domačim klobasam in zelju.Sicer praviš,da se klobase jedo a zelje služi samo, da se ga ob zid meče. Čuk ti svetuje obratno da boš ti zelje jedel a nam suhim da pustiš klobase. Rade,ne boš več teleta klal, moral boš prijeti za strpačo,da boš zopet dobil linijo,ako boš hotel,da te bo tvoja vzela.

Pa brez zamere.

Čuk na pal'ci.

